

מנהיגות אמיתית היא הקרבה למען הכלל

דבר - העורך

משקל למען עם ישראל, ויתרה מכן אנו למדים ממעשיו של משה רבנו שלמרות שהוצע לו שיוקם עם חדש מבני משפחתו, משה רבנו לא היה מוכן לזה וביקש והפציר בקב"ה שלא יכלה את בני ישראל, וכאמור זה עלה לו אף במחיקת שמו מכל פרשה זו, כלומר משה רבנו ויתר מהרוחניות וההתקדמות שלו למען כלל עם ישראל.

על פי זה מובן, שאין אי הזכרת שמו של משה רבנו בכל הפרשה עונש, אלא שבחו של משה, שכל שנה ושנה בקריאת התורה מתעוררת השאלה, "מדוע אין שמו של משה מופיע בפרשה", ועל כך באה התשובה הידועה "משה רבנו הקריב את עצמו למען עם ישראל וכתוצאה מהקרבה זו לא נזכר שמו, נמצא שדוקא הדבר הזה שנראה בעינינו כעונש הוא דוקא העוצמה והשבח הגדול של משה רבנו, שנועד להזכיר לנו בכל הזמנים את ההקרבה של משה רבנו למען כלל ישראל.

הלימוד שאנו הקטנים נוכל ללמוד מכך היא ההקרבה למען הזולת, לעיתים אנו חושבים שאם אנו נלמד את השני או נעזר לאחר, דבר זה יבוא על חשבון הרוחניות שלנו, כיון שאנו פחות נתקדם ברוחניות או בלימוד, משה רבנו מלמדנו לא לנהוג כן, אלא להפך שהחיוב המוטל עלינו הוא ללמד או להקריב למען חברינו אף אם זה בא על חשבון הרוחניות שלנו, כמובן באופן שח"ו אין הדברים כרוכים בעשיית איסורים ח"ו,

גם במרוקו מצינו גדולים וחכמים עצומים שעל אף גדלותם הרוחנית הגדולה, טרחו והשקיעו מזמנם זמן רב בכדי ללמד להמון העם אפילו דברים פשוטים, אף שבדאי היו יכולים להסתגר בחדרם ולעלות במעלות גבוהות יותר, עם כל זאת ראו את הצורך הגדול לעשות וללמד את הכלל, מאשר לדאוג לעליה הרוחנית הפרטית, יהי רצון שאף אנו נזכה ללכת בדרכיהם הקדושות, ונזכה לעשות למען כלל ישראל.

בברכת שבת שלום
יוסף רביבו

בכל הפרשה שלפנינו שמו של משה רבינו לא מופיע כלל וכלל, וכבר ידוע הטעם, שפרשה זו נכתבה לאחר מתן תורה וחטא העגל, אחר אותו זמן שמשה רבנו הרבה להפציר בה' שלא יכלה את עם ישראל למרות שחטאו הם בחטא העגל, ובתפילתו ביקש משה לפני ה' שאם רצונו לכלות את בני ישראל 'מחני נא מספרך אשר כתבת', כלומר שאם רצונו של הקב"ה לכלות את עם ישראל ח"ו, בקשתו שימחה ה' יתברך את שמו (של משה רבנו) מספר התורה, וכיון 'שקללת חכם אפילו על תנאי היא באה' - קללת החכם אף שהתנה בקללתו תנאי, מפאת הכח שנתן הקב"ה בפיו אפילו בלא תנאי היא מתקיימת, לפיכך משה רבינו לא נזכר בכל פרשה זו. [ולפיכך אף שלא נתקיים התנאי בפועל, שהרי הקב"ה לא כילה את בני", מ"מ הקללה שהוציא מפיו שימחה שמו, באה אף על תנאי, ומפאת כן לא נזכר שמו בפרשתינו].

תשובה זו ידועה זה מכבר, אולם יש צורך לעיין בה שוב, שכן לכאורה תשובה זו לא מובנת בכלל, מכיון שלפי האמור נראה ששמו של משה רבנו לא נזכר בפרשתינו מחמת עונש, שקילל את עצמו וקללת חכם אפילו על תנאי וכו', **והדברים זועקים הרי משה רבנו הקריב את עצמו למען עם ישראל, וזאת על אף שהציע לו ה' יתברך לכלות את עם ישראל ולהקים עם חדש מבניו, משה לא נתרצה בשום אופן לשמוע וביקש מה' שוב ושוב שלא יכלה את עם ישראל, ולא זו בלבד אלא שהוסיף משה בבקשותיו שאם אין הקב"ה רוצה שימחה שמו מספר התורה, אם כן על הקרבה כזו למען עם ישראל היה משה רבנו צריך לקבל שכר כפול ומכופל, ועל מה ולמה הגיע לו עונש כזה גדול שלא נזכר שמו בכל הפרשה שלפנינו.**

אמנם נראה שהיא הנותנת, התורה הקדושה בא ללמדנו מהי מנהיגות ואחריות אמיתית, וכיצד מנהיג צריך להתנהג, משה רבנו שהיה מנהיג עם ישראל היה מוכן לוותר ויתורים כבדי

אוצר נאום צפון אפריקה

ויכרין להלכים

דרישה וחקירה

עשנת חכמים

פניולת קודש

זענים כהלכתם

ענהים ועקריהם

- ביאורים ופירושים על המקרא ממשנת גאוני מרוקו

של יצר הרע ונותנים עצות רעות לאדם משום שהם בעלי עצה, כמ"ש בגמרא דברכות פרק תשיעי (דף ס"א), וז"ל, תנו רבנן כליות יועצות, לב מבין, לשון מחתך, פה גומר, ושט מכניס ומוציא כל מיני מאכל, קנה מוציא קול, ריאה שואבת כל מיני משקין, כבד כועס מרה זורקת בו טפה ומניחתו, טחול שוחק, קרקבן טוחן, קיבה ישנה, אף נעור וכו'.

וזהו שרמז הכתוב ולקחת את כל החלב, דהיינו האדם שהוא מושל על הגוף אם רצה לשכנע המורדים שהם החלב המכסה את הקרב, דהיינו שהוא מכסה על המנהלים ואת היתרת שהוא שומר פתח ביתו של יצר הרע שהוא על הכבד מקום דירתו, ואת שתי הכליות בעלי עצה שהוא המנהל השני, ואת החלב אשר עליהן דהיינו המנהלים עליהן, אם תתפוס אותם אז והקטרת המזבח, דהיינו כל המורדים יהיו משכנעים כמו הקרבן על המזבח שהוא משוכנע, ובמה ישכנע אותם במעוט חלבו ודמו כמו תענית הצבור, משום שהתענית ממעט חלב ודם עם התשובה ומיד נכנעים כל הדברים הגורמים ליצר הרע להתגבר, וזהו ולקחת את כל החלב וכו'.

ספר אשמה - רבי עמרם בן שמעון

קליפת זבוב של עמלק

בעל הטורים כתב שהתיבות ז'כרון ב'ספר ו'שים ב'אזני, הם ראשי תיבות 'זבוב'. על פי תורת הסוד, ביאר המקובל האלקי רבי שמשון מאוסטרופולי זי"ע, בספרו 'דן ידין', שקליפת עמלק היתה קליפת 'זבוב', ועל ידי שעוסקים בתורה מבטלים קליפה זו, ורמז לדבר ש'זבוב' בגימטריא י"ז, וגם תורה במספר קטן בגימטריא י"ז (וגם אמרו חז"ל 'אין טוב אלא תורה'. טוב - בגימטריא י"ז).

הוסיף על כך החיד"א זי"ע (מדבר קדמות מערכת פ) רמז בפסוק (בראשית כ"ד, א') ו'אברהם ז'קן ב'א בימים ראשי תיבות 'זבוב', שעל ידי שאברהם היה זקן ויושב בישיבה (יומא כ"ח, ב') ביטל את קליפת זבוב.

ועוד מוסיף הגה"ק רבי יעיש קריספין זי"ע, מחכמי מרוקו, בספרו 'אורה ושמחה' (מגילת אסתר א', ג') שגם המן האגגי מזרע עמלק בא בכח קליפת זבוב, וסימן לדבר שתיבת 'אגגי' בגימטריא 'זבוב'. [הקטע הנ"ל נשלח לי ע"י הרה"ג שלמה זלמן כהן שליט"א].

אורה ושמחה רבי יעיש קריספין

פרשת תצווה היא המשך לפרשה הקודמת

וְאַתָּה תִּצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זֵית זָךְ תִּתִּית לַמָּאֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד (שמות, כ"ז, כ').

כל המפרשים הקשו על תיבת 'וְאַתָּה' מה ר"ל - רוצה לומר-, גם על מ"ש [-מה שכתוב-] ויקחו אליך ולא אמר ויקחו לי, כמ"ש [-כמו שאמר-] ויקחו לי תרומה ויישבו בדרכים שונים, עיי"ש.

ולע"ד נראה, כי ואתה, נמשכת לפרשת תרומה הקודמת ור"ל, דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה וכו'. ואתה, התרומה שלך היא, שתצוה את בני ישראל ותזרז אותם על הכל. על דרך גדול המעשה יותר מן העושה. ועוד תצווה אותם צווי אחר ויקחו אליך שמן וכו'.

והא דלא נקט ויקחו לי, נע"ד כי במדבר, לא היו להם אילנות זיתים לתקן השמן, כמ"ש רז"ל מגרגור=בראש הזית וכו', רק השמן שהיה שמור אצל הנשיאים ממצרים והם הביאוהו כמ"ש בדברי רז"ל, [וכ"כ הרמב"ן ז"ל שם], ומוכרחים לומר, שלא נעשה על טהרת הקדש כדחזי, הן מצד שלא היו יודעים מדיני טהרת הקדש, וגם לא היה להם במה להיטהר הם גופם, ולכן בשעת דחק כזו, שאי אפשר באופן אחר, על כן צוה ה' שהשמן יובא לידי משה ועל ידי קדושתו הגדולה והעצומה, תברר ותסתלק הטומאה מהשמן ויתקדש על ידו ואז יובא בית ה' להעלות נר תמיד, לכך נאמר, ויקחו אליך, וכן פי' המפרשים על פסוק קח לך את יהושע בן נון וסמכת את ידך עליו, כדי שיתקדש על ידך ויסתלק ממנו רוע החומר, עיי"ע.

נשמת חיים - רבי חיים משאש

משל מן ממשלה ומורדים על מלחמת היצר הרע

וְלִקְחָתָּ אֶת כָּל הַחֶלֶב הַמִּכֶּסֶה אֶת הַקָּרֶב וְאַתָּה הִיתָרְתָּ עַל הַכֶּבֶד וְאַתָּה שְׁתִּי הַכֶּלִּית וְאַתָּה הַחֶלֶב אֲשֶׁר עָלֶיהָ וְהַקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחַ (שמות, כ"ט, י"ג).

ידוע שלא תמצא ממשלה שאין בה מורדים וטבע המורדים הוא עושים חבורות חבורות, וכל חבורה יש מנהל לה אם רצתה הממשלה לשכנע המורדים תופסת מן כל חברה המנהל שבה ומיד כל החבורות נכנעים לפני הממשלה, ככה הוא גוף האדם שהוא מושל בכל מה שיש בגוף והוא יש בו כמה מורדים שהם יצר הרע, ובעת שהאדם שהוא מושל על הגוף רוצה לשכנע המורדים שבגוף תופס המנהלים תחלה והכל יהיה משוכנע, ואחד מן המורדים שבגוף הוא החלב שהוא מכסה הקרב והכליות כמו המורדים שמכסים על המנהלים שלהם, והמנהלים שבגוף הם היתרה עם קצת כבד, משום שהכבד עצמו בו היא דירתו של יצר הרע, והכליות שהם מקבלים דבריו

קוים לדמותו של מוהר"ר יצחק בן וואליד זיע"א המכונה "הנר המערבי" [לרגל יום הילולא]

והיה להם כאב, גם חכמתו האירה קלסתר פניו הקדושות, וכמלאך ה' צבאות, כל הליכותיו בקודש כחד בדרא, ובגינותי חסידות ובפרישות יתירה, כאשר הגיעה לבינה כתב לעצמו ספר תורה מהודר בתכלית ההידור כאשר כתב עליו ר' וידאל בנו בהקדמתו, "וכתב לו את משנה התורה בכתובה תמה... והמכתב מכתב אלהים, כמו חלאים, כמראה אשר הראה, כותבה דורשה ומגיהה... מכתבת ידו הנפלאה נקי מכל שגיאה", בזמן כותבו את ספר התורה הנהיג עצמו בקדושה על קדושה ובטבילות ובכוונות הידועות ליושבים בסתר עליון, ובכלותו את מלאכת הקודש זו עלתה שמחתו והרקיע שחקים ויום טוב עשה לאוהביו ברי"ח ניסן תקפ"ה, ולרגל המאורע חיבר את פיוטו הנודע "תורת אמת הנחיל לעם אמוני" לכבודה של תורה.

גם היה חורז ומוציא שירים בכ'ושרות ושרם בקולו הערב.

הערכת גדולי הדור לרבינו

גדולי הדור מתבטאים אודות רבינו בביטויים יוצאים מן הכלל, וכמו שכותב עליו רבי ידידיה מונסונייגו בעל הדבר אמת, "לקדוש ה' מכובד קדיש דרבנן אחד מאיר ויאר לנו, צדיק כתמר וריב כמו שנאמר, רוח אפינו צבי ישראל וגאון עוזינו האחד עינינו, יחיד בדורו... אינו אלא שרף כאחד מצבא השמים במרום, הוא ניהו הרב הכולל בישראל גדול שמו כמוהר"ר יצחק וואליד".

גם היה לתל תלפיות, תל שכל פיות פונות בו, ולא רק לבני מרעיתו, וכמו שאנו מוצאים בספרו הגדול "ויאמר יצחק" תשובות לכל גדולי הדור, ומהם ר' חיים טולידנו ממכנאס, רי"ח חורש ממרכאש, מוהר"י מגיברלטאר, רבי יעקב אביחצירא ה"אביר יעקב", ר' אברהם קורייאט ממוגאדור, וכן לחכמי פאס, ראבט, צפרו, סאפי, ואף לחכמי לונדון, וחכמי טבריה שבא"י, ובגדד כהרב בן איש חי (שו"ת רב פעלים ח"ב או"ח סי' כ"ב) ומכנהו "הרב הגדול מופת הדור", ואף גדול דורו שבאיזמיר רבי חיים פלאגי הדפיס תשובה נרחבת מדברי רבינו בחבורו לב חיים (סי' ק"י - קי"ב) ומכתירו בתוארים נוראים, ובנו רבי אברהם פלאגי (בספרו ויען אברהם יו"ד דף כ"ד ע"א) כותב עליו "גדול הדור האחרון".

חיבוריו

רבינו הותיר אחריו את השו"ת המפורסם "ויאמר יצחק" - שו"ת ופסקי דינים בד' חלקי השו"ע, מלבד זאת חיבר גם פירוש על הגדה של פסח אשר נקרא "שמו יוסף".

מוהר"ר יצחק בן וואליד זלה"ה, [המכונה גם מהריב"ו] נולד בעיר טיטואן שבצפון מרוקו עיר של חכמים וסופרים לאביו החכם החסיד רבי שם טוב בשנת תקל"ז (1777), וכבה הנר המערבי בט' אדר בשנת תר"ל, שימש כאב בית דין ורבה של העיר טיטואן במשך מ' שנה לאחר הפצרות רבות שלא רצה לשמש כרב. [שמו ניתן לו על שם סבו רבי יצחק, ומוצא משפחתו הוא מקסטיליה שבספרד].

תולדותיו [ורבותיו]

עוד לפני שנכנס לעול מצוות בגיל י"ג החל רבינו למד ויצק מים מרבותיו רבי מנחם נהון ראב"ד טיטואן ורבי משה הלוי שאף הוא לימים שימש כראב"ד טיטואן גדול חכמי המערב באותה עת ושם קיבל את עיקר תורתו, ועלה והתעלה במעלות התורה והיראה, וילך הלך וגדול עד כי גדל מאוד, ובהיותו בן שבע עשרה היה מצוין בש"ס ופוסקים הלכות ואגדות, בהגיעו לבן י"ח לחופה נשא את רעייתו ונולד לו ממנה את בנו בכורו רבי שם טוב, אלא שבחלוף זמן קצר נסתלקה לבית עולמה ורבינו נשא בשנית את הרבנית שמחה בת גדולים משושלת רבנים רבי וידאל ביבאס, וממנה הוליד ארבעה מאורות גדולים, ועוד ששה בנות שנישאו לת"ח מופלגים. בי"א בתשרי שנת התק"ץ נתבקש רבו המובהק רבי משה הלוי זצ"ל לישיבה של מעלה ונתנו בו חכמי העיר את עניייהם לשמש ולהיות להם לרב ולהורות המעשה אשר יעשון, אך סירב בקיימו דברי חז"ל 'הוי בורח מן השררה' וברח לגיברטאר והכבוד רדף אחריו, ובקשו לקבל את הרבנות ויעתר יצחק לבקשה.

מעשה המגלה טפח מאהבת תורתו הקדושה של רבינו, כאשר רבינו התייתם מאביו ואמו הצדקנית התמסרה לגדלו בתורה ויראת שמים והיא קמה בעוד לילה לתת מחיה וכלכלה לבני ביתה, והיא כאשר כלתה הפרוטה מן הכיס נאלצה אמו בצער רב ויגון ובלב כבד למכור את הש"ס מעזבון בעלה הגדול בעבור פת לחם, בראות רבינו את צערה הגדול על שהוציאה את הקודש מן הבית, טרח וקבץ פרוטה לפרוטה עד שהצטרף לחשבון גדול וגאל את הש"ס של אביו לשמחתו ולשמחת אמו ובו הגה יומם ולילה.

רבינו נפטר בשיבה טובה בשנת הצ"ג לחייו בט' באדר בשנת תר"ל, ונקבר בעיר משבו אשר בטיטואן, כשהוא מותיר אחריו בנים תלמידי חכמים ממשיכי דרכו.

מידותיו והנהגותיו של רבינו

גדלותו בתורה מדותיו ומפעליו הכבירים של רבינו נודעו בקרב צאן מרעיתו שנהגם בחמלה חן וחסד

מי כתב את מגילת אסתר

ומגילת אסתר, וברש"י (שם ד"ה אנשי) כתב, שאנשי כנסת הגדולה הם חגי זכריה ומלאכי זרובבל ומרדכי וחבריהם, והיינו שאנשי כנסת הגדולה (שמתוכם היה מרדכי), הם אלו שכתבו המגילה אשר לפנינו, ולכאורה צ"ע, הא מכל הליון שהבאתי נראה שאסתר כתבה המגילה, ולא מרדכי ושאר אנשי כנסת הגדולה.

וברש"י (שם ד"ה כתבו) הוסיף עוד, לבאר טעם הדבר שלא נכתב יחזקאל ושאר ספרים אלו ע"י הנביאים בעצמם, 'מפני שלא ניתנה נבואה ליכתב בחוצה לארץ, וכתבם אלו לאחר שבאו לארץ', והוסיף עוד שטעם זה אמור אף על מגילת אסתר, והנה אף אם היינו רוצים לתרץ ולומר שמרדכי כתב עפ"י ד אסתר, דברי רש"י אלו הם סתירה לזה, דמרש"י מבואר שאנשי כנסת הגדולה כתבו כן, ומרדכי ואסתר לא כתבו זאת, משום שלא ניתנה נבואה להיכתב בחוצה לארץ.

וכעין זה מבוי גם כן בריש מגילה (ב). גבי מה שדנו בגמרא ע"ד המשנה שנאמר בה שמגילה ניתן לקרותה בי"א ובי"ב ובי"ג והלאה עד ט"ז, ובגמרא שם אמרו ע"כ, 'מכדי כולו אנשי כנה"ג תקנינהו, דאי ס"ד אנשי כנה"ג י"ד וט"ו תקון אתו רבנן ועקרי תקנתא, וכו', אלא פשיטא אנשי כנה"ג תקינו היכא רמיזא', ומבואר כנ"ל דאנשי כנה"ג תיקנו זמני קריאת המגילה, והם עצמם כתבוה, ומש"ה הקשו היכן רמיזא, והיינו היכן רמזו אנשי כנה"ג בכותבם למגילה.

והנה בחידושי מרן רי"ז הלוי על הרמב"ם (הל' מגילה, פ"ב, ה"ט) כתב לחדש דאיכא ב' דינים בכתובת המגילה, והמה, חדא מה שהיא מכלל כתבי הקודש ומאי דמצינו שהיא מטמאה את הידים, [ודינה כפי מאי דמצינו בשאר כתבי הקודש], ותרי שצריכה להיות 'מתוך הכתב', והיינו שנתחדשו דינים בכתובת מגילה זו, שלא מצינו כן בשאר כתבי הקודש, ומש"ה נאמרו דינים שונים בכתובת המגילה שלא מצינו כן בשאר כתבי הקודש.

וביאר דלפ"ז יש ליישב מאי דאקשינן שיש סתירה מי כתב מגילה זו, והוא, שאנשי כנה"ג באמת הם אלו שכתבו את המגילה בתורת כתבי הקודש, וזאת משום שמרדכי ואסתר לא יכלו לעשות כן, כיון שלא ניתנה נבואה להיכתב בחו"ל, אבל פסוקי המגילה המלמדים על דיני כתיבת המגילה, אלו נכתבו בידי מרדכי ואסתר, כיון שעל כתיבה זו לא נאמרה הגבלה זו של 'אין נבואה נכתבת בחוצה לארץ', אלא שדברי הגרי"ז צריכים ביאור טובא, דאם חלק מן המגילה כתבוה מרדכי ואסתר, וחלקה אנשי כנה"ג, לא

המשך בעמ' הבא...

הנה מצאתי מקום לעיין מי כתב את המגילה אשר לפנינו, ולא יתמה עלי הקורא האיד יש להסתפק בדבר כה פשוט, שכן אני הקטן מצאתי דעות לכאן ולכאן, זה אומר בכה זה אומר בכה, וזה החלי.

הנה כתיב (פ"ט, פסו' כ"ט), 'ותכתוב אסתר המלכה בת אביחיל ומרדכי היהודי את כל תוקף לקיים את אגרת הפורים הזאת השנית', ומבואר בפשוטו שאסתר ומרדכי הם אשר כתבו המגילה אשר לפנינו, וכן מפורש שם ברש"י (על פסו' ל') שכתב, לפרש הפסוק 'ומאמר אסתר קים דברי הפורים האלה, ונכתב בספר', דהיינו שאסתר בקשה מאת חכמי הדור לקבעה ולכתוב ספר זה עם שאר הכתובים, וזהו ונכתב בספר, ומבואר ג"כ כנ"ל דאסתר ומרדכי הם אלו שכתבו מגילה זו. [וכע"ז מבואר ברש"י עה"פ 'ויכתוב מרדכי', ט', כ"ד].

ובגמ' במגילה (ז). איתא, 'אמר רב שמואל בר יהודה, שלחה להם אסתר לחכמים, קבעוני לדורות, שלחו לה קנאה את מעוררת עלינו בין האומות, שלחה להם כבר כתובה אני על דברי הימים למלכי מדי ופרס, וכו', ומבואר בפשוטו כנ"ל שביקשה אסתר מן החכמים שיתנו לה לכותבה לדורות, ובסוף הסכימו לדבריה, והיינו שלבסוף לאחר שמצאו סמך נתנו לאסתר לכתוב מגילה זו, ולקבעה כחובה, והן אמת דדברי הגמרא יש לפרשם באופן אחר, והוא, שאסתר רק בקשה שיכנס נס זה לתוך כתבי הקודש, אך אין ראייה שאסתר היא זו אשר כתבה המגילה אשר לפנינו, אכן בפ"ה המלבי"ם (שם, פסו' כ"ט) פירש, 'ומצד זה הוצרכה אסתר להשתתף עם מרדכי וכתבה בתוקף המלכות אשר בידה, לקיים את אגרת הפורים הזאת השנית, הוא קיום האגרת עצמו, כי אז שלחה את המגלה כמו שהיא עתה בידנו, מן ויהי בימי אחשורוש עד סופו, וכתבה אל החכמים שיקיימו את האגרת הזאת להיות דינו ככתבי הקודש', ומבוי כנ"ל שאסתר היא זו שכתבה המגילה אשר לפנינו.

וכעין זה מבואר גם כן בסדר עולם (פכ"א), וכדאיתא שם, 'ובאסתר נאמר ותכתוב אסתר המלכה בת אביחיל וגו', אלו מ"ח נביאים וז' נביאות שנתבאו להם לישראל ונכתבו בכתובים', ובפירוש הגר"א כתב דכוונת המדרש היא דכיון שאסתר כתבה את המגילה ברוח הקודש, ע"כ שהיתה היא נביאה, וזהו כוונת המדרש (סדר עולם) להביא ראייה שאסתר נביאה, ומבוי כנ"ל שאסתר היא זו שכתבה המגילה.

אלא שבגמרא בבבא בתרא (טו). איתא, 'אנשי כנסת הגדולה כתבו יחזקאל, ושנים עשר, דניאל,

מי כתב את מגילת אסתר

שבפרק ט', (שנאמר שם ותכתוב אסתר המלכה בת אביחיל ומרדכי היהודי את כל תוקף וכו'), הם כתבו כן, ולא אסתר, ומש"ה כתיב ותכתוב אסתר שהם כתבו שאסתר כתבה, והתם מיירי אחר שקבעו כחובה, ויעו"ש בהמשך דבריו הנעימים].

ולהנ"ל י"ל דזהו גם כן הביאור בדברי הגרי"ז הנ"ל, דבאמת המגילה נכתבה ע"י מרדכי ואסתר, אולם כיון שאנשי כה"ג תיקנו וערכו וסידרו את המגילה, חלה על המגילה דין כתבי הקודש, וכפשנ"ב.

בסיום הדברים אציין לדברי המהרש"א (חולין קלט: ד"ה משה) שכתב דברים פלאים, וכלשונו, **'כי המגילה נכתבה ע"י הפרסיים שע"כ לא הוזכר שם הקב"ה במגילה כדעת הראב"ע'**, וצ"ע מכל הנ"ל, אכן יש ליישבו ע"י מש"כ בעל העקידה בהקדמתו למגילה, 'ואמנם צורתה כבר ביארנוה היותה בדיבור ברוה"ק מהנלבש ממנו, וזה כי לבקשת אסתר, אנשי כנסת הגדולה העתיקוה מספר דה"י ממדי ופרס ובאמצעות התלבושותם ברוה"ק ביררו האמת מן השקר מהכתוב כמנהג הכתובים, ויען כי העתיקום מספרי עכו"ם לא הוזכר שמו של קדושה בתוכה', והן אמת שעדיין צ"ע מכל הנ"ל, אולם יש מקום ליישב לפי"ד אלו, ועוד חזון למועד.

תהיה כולה בכלל כתבי הקודש, שהרי אותו חלק שכתבו מרדכי ואסתר אין בכוחם לעשותו ככתבי הקודש, ומ"ט כולה נחשבת לכתבי הקודש. [וראה עוד בחידושי הנצי"ב עהש"ס, (מגילה ז. ד"ה נאמרה) מש"כ בזה, ויש לעי' בכוונתו].

והנה בספר דורות ראשונים (להגאון ר' יצחק אייזיק הלוי ז"ל, ו. 263) התקשה בקושיה זו, וכתב לבאר שכל הספרים שמבואר בגמרא שנכתבו הם על ידי אנשי כנסת הגדולה, על כרחך שאין הביאור כפשוטו ממש, שהרי לכל אחד מספרים אלו ישנו סגנון משלו, ולא ראי פני הושע כראי פני ספר יחזקאל, ועל כרחך שאין הביאור בדברי הגמרא שתוכן הספר וביאורו נכתב ע"י הנביא עצמו, אולם אנשי כה"ג הם סידרוהו וערכו אותו.

ובהמשך דבריו הוסיף עוד לבאר כעין דברי הגרי"ז, אלא שביאר כן בגישה מחקרית, ותורף דבריו המה, שמרדכי ואסתר כתבו את המגילה בתחילה, אלא שהם רק קבעו כאיגרת ולא כספר, ועל כן לא היה לה דין של כתבי הקודש, אלא שאחר כך שביקשה אסתר מן החכמים שיקבעו זאת המגילה לדורות, הגיעו חכמים (היינו אנשי כה"ג) למסקנה שיש לקבועה כספר, להיותו מכלל כתבי הקודש, [וראה שם שלפי"ז ביאר מאמרי חז"ל השונים שהמגילה נקראה בשם ספר ובשם איגרת, וכמו כן ביאר לפי"ז למה לא נזכר שם ה' במגילה], וביאור דבריו בפשוטו המה שמרדכי ואסתר כתבו את המגילה רק בצורת איגרת, אולם אח"כ כשרצו לקבוע את חג הפורים כחג, ולעשותה לאסתר בכלל כתבי הקודש, הוצרכו המה לשלוח זאת לאנשי כה"ג והם ערכו וסידרו הדברים, וכפי הנראה אף השמיטו והוסיפו דברים, וקבעוה כספר, ולפיכך דינה בכלל כתבי הקודש.

וצריך לומר לפי"ז, דעצם מה שתיקנו אנשי כה"ג הדברים, וסידרום, וערכום, והשמיטו והוסיפו, חל דין כתבי הקודש למגילה כולה, ומאי דאמרו שאנשי כה"ג הם כתבו, או דמתמהינן בגמ' היכא רמיזא, היינו משום דכיון שהם ערכו וסידרו הדברים והיה כח בידם לשנות ולהוסיף, על כן חשבינן לה כאילו הם כתבו, דסו"ס כל מילה הכתובה במגילה הם ברוח קדשם הבינו שאין להשמיטה, ומסתבר שהם הוסיפו מילים שונות בכדי לרמוז דינים שונים, ומש"ה מתמהינן היכא רמיזא, ולפיכך חל דין כתבי הקודש למגילה כולה, [והוסיף שם עוד, דודאי דמפסוק כג'

מנהג הנשים במרוקו לשמוע המגילה רק בלילה

בספק דלהשמיד ולהרוג, ולפיכך אף החיוב המוטל עליהם אינו כהחייב המוטל על האנשים שהם היו בכלל הגזירה, ומשא"כ הנשים שהיו רק בספק.

דברי הרב מאורי אור

לחיבת הקודש אעתיק מש"כ בס' מאורי אור, ובאמת שטרחתי רבות למצוא איזהו מקומן, ובס"ד אחר החפוש מצאתי כן בס' מאורי אור, (ויראמש, ח"א, עמ' ל"ד, מגילה דף ד' ע"א) וז"ל, חייב לקרותה ולשנותה, תמהני דמייתי רא"י מן ר' חלבו אמורא וגם מן תילם [תהילים], וראיתי ברי"י דמס' סופרים פי"ד להדיא מן מגלה גופה ביום אשר שיברו אויבי היהודים, ותני עלה כל היום כשר לקריאה ע"ש, הרי גם משנה ערוכה לקמן וחידוש שהניח גמ' מתני' וברייתא, ונראה דנפקותא קצת להביא מן ולא דומיה ולא ידום דוקא החייבין בקריאה, אבל נשים דלא שייך ידום שאינן חייבין בקריאה, אלא בשמיעה כמ"ש תוס' בערכין ג' אין חייבין לשנותה, וגם בלא"ה תמהני דמביא רא"י מן ר' חלבו ועולא ביראה על ריב"ל דקשיש טובא אפי' מר' יוחנן רבו דר"א, והם היו אחר ר"א כדמוכח במ"ק כ"ו, אלא להורת דגם הם הביאו קרא אחר כמו קרא דריב"ל ולא ידום כדי להורות דין זה, וגם האי גופא חיוב לשנותה רק מדרבנן, דקרא ביום אשר שיברו נמי אסמכתא כמו קרא דתילם, דמנלן תרתי דלמא רק ביום, ועכ"פ מקרא מלא ויהי ערב ובקר יום רק היכא דדרשו חכמים ביום ולא בלילה מיתורא דקרא, אבל במגילה מעשה שהיה כך היה, דאל"כ קשיא אטו בלילה לא שיברו האויבים להרוג אם ימצאו אלא אורחא דמילתא נקט, וגם קמ"ל שהותר להם יום שלם כ"ד שעות להרוג ח"ו כמו יום דבראשית, ואדרבה כאן לילה בכלל, ומ"מ שפיר ילפינן עכ"פ אסמכתא לשנותה ביום כדי לקיים קריאתה לא תשכח ביום, כיון דזריזין מקדימן בכניסת יום י"ד דהוא בערב חששו שתשכח פרסום הנס ביום וכל איש לדרכו יפנה לכך ציוו חכמים לשנותה ביום, וסמכו מלשון ביום, וגם בלא"ה נשים חייבות רק מדרבנן, כמ"ש תוס' בפסחים, ומה יפה דבר חידוש זה לזכות על מנהג ישראל תורה שאינם מקפידות, בפרט הפנויות, ולדברינו מוכח מהכא וק"ל, עכ"ל.

קושיה ע"ד הגר"י משאש ויישוב דבריו

אמנם לענ"ד יש להקשות ע"ד הגר"י משאש, שהרי בפשוטו כוונת התוס' היא שחייבו חז"ל הנשים, משום שאף הן היו בכלל הגזירה, ולא משום שעשו כן לכבוד אסתר, ומה שהתוס' הביאו שם ב' פירושים, הוא משום שבי' הפירושים חלוקים אם כוונת הגמרא היא שנשים רק היו באותה גזירה, ומש"ה חייבות הם, או משום דהם בכלל ההצלה, ומשום אסתר

המשך בעמ' הבא...

בשו"ת מים חיים (ח"א, סי' ש'), כתב שהמנהג במרוקו פשוט שהנשים שמועות מגילה רק בלילה ולא ביום, והוסיף שכן העיד הג"ר חיים משאש זצ"ל בספרו לקט הקמח (דף קנ"ז), וכלשונו שם, 'המנהג הפשוט שלא לקרות המגילה לנשים ביום רק בלילה, מפני שהן טרודות בהכנות היום, ויש סמוכות רבות למנהג, כ"כ הרב אבי"ע בירדוגו זצ"ל'. [וכן מצאתי שהביא מנהג זה בשו"ת לב חנוך (ח"ג, עמ' ר"ב) מירחון או"ת (אדר תשע"ה, סי' ע"ג) מכתבי תורה מכתב כ"ב], וראה שם עוד בענין זה.

המערערים על מנהג זה, ויישוב הגר"י משאש

אלא שראיתי להגר"י יוסף שליט"א בהגדה של פסח (ילקוט יוסף הוצ' תשפ"ד, במבוא) שכתב שמנהג זה הוא מנהג ריקים, ויש למחות ביד הנוהגים כן, והאריך בתוקף לבטל מנהג זה, עיי"ש.

ובאמת בשו"ת מים חיים (שם) כתב שאף שגם הוא היה תמה מעודו על מנהג זה, אלא שכתב ליישב דמ"מ יש להליץ טוב בעד המנהג, וכלשונו שם, 'גם אני הצעיר מיום עמדי על דעתי היה ליבי נוקפי על זה, ואחר זמן רב, מ"כ [-מצאתי כתוב-] בכת"י מו"ד [-מו"ר דודי-] הרה"ג כמוהר"ר דוד משאש זלה"ה, שכתב, שגם הוא היה תמיה על מנהג הזה, ואחר החפוש מצא סמך גדול למנהג בס' מאורי אור (חידושים עמ"ס מגילה), ולא העתיק הדברים, וספר זה אינו מצוי אצלי לדעת מהו הסמך שמצא, ולדעתי המעט נר', דמאחר שעיקר מצוה זו הוא רק מדברי סופרים כמ"ש רבי' הטור בס"י תרפ"ז ע"ש, ומה שחוזרים לשנותה ביום, הוא רק לאכזר שהיו צועקים בימי צרתן ביום ובלילה כמ"ש רש"י במגילה דף ד' ע"א, מפני זה לא החמירו על הנשים כל כך, כי הם טרודות כל היום בצרכי פורים שגם היא מצוה, והעוסק במצוה פטור מן המצוה, ועוד שעיקר חיוב הנשים בזה הוא, משום שגם היו באותו הנס, כמ"ש שם בגמרא, ופי' התוס' בשם רשב"ם ז"ל, לפי שהיה הנס ע"י אסתר, משמע דלכבוד אסתר דוקא הוא שחייבו חז"ל, ואף שהתוס' פירשו שם שאף הן היו בספק דלהשמיד ולהרוג וכו', מ"מ הרי נקטו בדבריהם שהיו בספק, וכוונתם בזה פשוטה שאף שהמן גזר על הכל, מ"מ היה הדבר ספק אם יקיימו גזירתו על הנשים, כי אפשר שינחום למלא בהם תאוותן', עכ"ל.

הרי לנו דלשיטתו של הגר"י משאש חיוב הנשים הוא רק לכבוד אסתר, כיון שהנשים היו רק

מנהג הנשים במרוקו לשמוע המגילה רק בלילה

יום חמורה היא מן הקריאה של הלילה, [ראה בשו"ת נודע ביהודה (חאו"ח סי' כ"א) שנקט שדוקא ביום הוי קריאתה מדברי קבלה, ובלילה אינו אלא מדרבנן, וכ"כ הטורי אבן (במגילה ד'), ובס' אור לציון (ח"ד, פני"ד, עמ' שי"ט) כתב לתלות כן בפלוגתת השו"ע והרמ"א (בסי' תרצ"ב סעי' א'), לענין בראם אינם כת שהחיינו ביום, דלהשו"ע הקורא את המגילה בלילה ובירך שהחיינו אינו חוזר ומברך ביום, ואילו לרמ"א (שם) אף ביום מברך שהחיינו, מטעמא דעיקרא קריאתה ביום, [וכמ"ש התוס' הרא"ש והמרדכי במגילה ד'], ונמצא דלרמ"א לכאוי הקריאה של יום חמורה יותר, ולפיכך ביום מברך שהחיינו, אכן השו"ע פליג ע"כ, ולדידה אין חילוק בין הקריאה ביום לקריאה של הלילה, ולפי"ז פסק באורל"צ שם שמי שאינו יכול לשמוע מגילה ביום ובלילה, ישמע בלילה שהוא החיוב המוטל עליו כעת, אבל לדברי הרמ"א אפשר שאין החיובים שווים ועדיף שישמע ביום. [שוב ראיתי בס' תורת אמוך (עמ' רכ"ז, בהערה כ"ג), שהביא שכדברי הגר"י משאש כתב ג"כ בס' תורות אמוך (בירדוגו, סי' תרפ"ט, סעי' א'), אלא שאחמכ"ת דשם רק כתב דהנשים היו ראויות להיפטר בקריאת המגילה משום דהויא מצוה שה"ז"ג, אלא שנתחייבו מטעם שהיו המה באותו הנס, אבל לאחר שנתחייבו מטעם זה, י"ל דהוא קאי בין איום ובין הלילה, ולא מצינו חילוק בזה, זולת להרב מים חיים הנ"ל, וא"כ אין להביא ראיה מדברי התורות אמת הנ"ל ופשוט, ושם הוסיף לציין לס' נאות דשא (אדהאן, פרט ט"ז, עמ' מ"ז) שכתב גבי קריאת המגילה ביום, "וגם הנשים חייבות לשמוע מקרא מגילה, ואם אינם יכולות לילך לבית הכנסת, בעלה או אחד מבניה קורא לה בביתה", עכ"ל, וראה עוד בס' שם משמואל (סי' תרפ"ט, ס"א).

חייבו גם שאר הנשים, אולם אי"ז משום שעשו כן לכבוד אסתר, אלא דכיון שאסתר עשתה כן יש לכל הנשים שייכות בנס עצמו, ומש"ה יש לחייבם, ומש"כ עוד שהנשים היו בכלל ספק דלהשמיד ולהרוג, נראה שאין כוונתם שהנשים היו בספק דלהשמיד ולהרוג, אלא כוונתם שאף הנשים היו בכלל כלל ישראל שהיו בספק דלהשמיד ולהרוג, ושו"ר שכבר עמד בקושיא זו בס' מגן אבות (או"ח, עמ' של"ב), וצ"ע.

שוב ראיתי בס' מאור ישראל (מגילה שם) שהביא בשם בעל החקרי לב, בספרו מערכי לב (ח"א, דרוש נ', דף ק"י סוף ע"ג) שהביא בשם הגאון רבי ניסים רוזיליו ז"ל, לבאר הא דאמרו בירושלמי שאף הנשים היו בספק דלהשמיד ולהרוג, דהא בפתשגן הכתב של הגזירה מבואר שהגזירה היתה על טף ונשים, וע"כ שאף הם היו בכלל, וכתב ליישב עפ"י המבואר במדרש (עה"פ אם על המלך טוב), לית אנא ידע מנינם, אלא כד נפקד ממצרים הוו שש מאות אלף, ועל כל אחד מהם אני נותן מאה דינרים, הילכך עשרת אלפים ככר כסף אשקול על ידי עושה המלאכה, ולפ"ז יש במשמע שלא מכר לו אלא הגברים מבין עשרים ועד בן שישים שנה, אך המן הרשע בא במרמה אצל סופרי המלך, ודרש מהם לכתוב בכלל הגזירה גם הנשים והטף, וחשב בלבו אם ירגיש המלך ויערער עליו שהרי הוא לא שילם אלא בעבור הגברים, יהיה מוכן למחוק הנשים והטף מפתשגן של הגזירה, ואם לא יערער המלך ע"כ יהיו גם הנשים בכלל גזירה זו, ונמצא שהנשים היו בספק דלהשמיד ולהרוג, [וכ"כ בס' בן יהוידע (שם) מדנפשיה, וראה עוד בספרו קרן ישועה (דף פ ע"א) שהביא כן בשם אומרם], ויעוי' במאור ישראל (שם) שביאר עפ"י סברת בה"ג, דס"ל שהנשים אינם יכולות להוציא האנשים יד"ח, דמכיון שאינם חייבות אלא מספק, דאין ברור כ"כ שהיו בכלל הגזירה, שפיר אמרין דאין ספק מוציא מידי ודאי, ולהנ"ל א"ש דברי הגר"ש משאש, וצ"ע. [ויש לציין דקושי זה של הנשים שהיו טרודות בצרכי סעודה ושאר דברים, מצאתי ג"כ בס' ברית כהונה (או"ח, י"ד) שכתב, 'מגילה, המנהג פשוט פה לקרוא המגילה לנשים ולבנות המחויבות בלילה, וכן לחזור ולקרותה להם ביום, וכו', אלא דביום על הרוב יש קוראים להם במאוחר אחר חצות באיזה שעות, מפני הטיידה בצרכי יום פורים ומשלוח מנות ומתנות לאביונים, וכו', ויעוי' עוד בהמשך דבריו שמחמת כן התיר לנשים לאכול קודם קריאת המגילה, הרי דאף ששם לא ביטלו קריאת המגילה מחמת כן, מ"מ היה לפניהם קושי זה].

דעת הרבה פוסקים שחיוב הקריאה ביום חמור מן הלילה

אמנם יש לדעת שלהרבה פוסקים קריאת המגילה של

ערוקו

פעילות קודש

-הצצה לפעילות עמותת "דביר ביתך"

ברוך ה' השבוע זכינו
והתקיים טקס פתיחת
'כולל פנסיונרים תפארת לוי יצחק'
והילולת משה רבינו ע"ה,
הנה חלק מהתמונות שנתפסו
בעדשת המצלמה.

- הזמנים במשנת חכמי המערב

ללבוש בגדי שבת בפורים

כתב מהרי"ל דנכון ללבוש בגדי שבת ויו"ט בפורים והביאו מור"ם לק' סי' תרצ"ה, והוא מנהג טוב ומה גם לשמחת תורה דהדור קבלה בימי אחשוורוש ברצון, וכן נהגו בעה"ק שלמים וכן רבים, המחב"ר בק"א סי' תרפ"ז.

ליצחק ריה - רבי יצחק אבן דנאן

פורים כפנים חדשות לז' ברכות

פורים יום י"ד ולילו אומרים ז' ברכות בבית החתן אפילו ליכא פנים חדשות, שולחן גבוה סי' תרצ"ו ס"ק כ"א.

ליקוטי דינים ויאמר יצחק - רבי יצחק בן וואליד

טעם שאין עושין לפורים יו"ט שני

הטעם שאין קורין המגילה שני ימים מספק כמו שאנו עושים בחג הסוכות משום שאינה מן התורה אלא מדברי קבלה, ועוד ממ"נ [-ממה נפשך-] הוא יוצא יד"ח [-ידי חובה-] אם היום י"ד כבר יצא, ואם י"ג יצא כ"כ הרד"א ז"ל.

דינים ומנהגים - רבי יהודה טולידאנו

צוררי היהודים בארץ מרוקו

כתב במשך חכמה על מגילת אסתר, על הפסוק כי המן צורר כל היהודים וכו' (אסתר, ט', כ"ד). הנה אחת מפעולות ההשגחה לקיום הדת היא אשר שנאת האומות הוא גדול יותר בעזבם הדת, וכמו שאמר (מלאכי ב', ט') "וגם אני נתתי אתכם שפלים ונבזים כפי אשר אינכם שומרים דרכי (ונושאים פנים בתורה)". וכן במצרים שלא שמרו הדת גם כן שנאתם היה גדול. וכן המן שאמר "ודתיהם שונות" (אסתר ג', ח'), הרי שהקפיד על הדת, ועצם שנאתו היה להאומה גם בעזבם הדת. לכן אמר "כי המן צרר כל היהודים" - אפילו לעוזבי דת. כי "הפיל פור הוא הגורל להומם" - פירוש שיעזבו הדת - ואחרי זה "לאבדם" - בטרונאי שמחליפים דת צדק! וכמו כל צוררי ישראל בזמנינו במדינות מארקא ורומניא. [הקטע הנ"ל נשלח לי ע"י הרה"ג שלמה זלמן כהן שליט"א].

משך חכמה - רבי מאיר שמחה כהן מדווינסק

ברכות המגילה כשקורא לנשים

כשקורין המגילה לנשים בבית, ילמד להם הברכות מילה במילה ותברך לשמוע מגילה, עיקרי הד"ט בשם שלמי ציבור סי' ל"ו אות ל'.

ליקוטי דינים ויאמר יצחק - רבי יצחק בן וואליד

"רבים מעמי הארץ מתייהדים" - האם התגיירו

בפועל

"עיין פירוש רש"י שפירש מתייהדים מתגיירים, ומעולם היה קשה עלי שהרי אמרו בש"ס (יבמות כ"ד ע"ב) בימי דוד ושלמה לא היו מקבלים גרים, בימי דוד מפני פחד מישראל, ובימי שלמה מפני השלוח, וכאן הוא אומר כי נפול פחד היהודים עליהם, ואיך היו מתגיירים מפני הפחד, עד שמצאתי את שאהבה נפשי להגאון פרי מגדים בחלק אורח חיים באגרת ראשונה שאחר ההקדמה אות ט"ו שכתב וז"ל, ופירוש הפסוק מתייהדים תי"ו התפעל בעצמם, אבל לא קבלו אותם כי רק מחמת הפחד גיירו ואין מקבלין, ע"כ, לשונו הטהור, וזה נכון לפירוש רש"י ז"ל, אמנם לפי עניות דעתי נראה לפרש עפ"י מה שאמרן המדקדקים והרב הגאון המלבי"ם בפירושו (שופטים, פ"ט, פסו' כ"ב) וז"ל, ולכן כתיב "מתדפקים על הדלת", בבנין התפעל שמורה על הפעולה המדומה, כמו "מתעשר", "מתרושש", שהיו נראין כדופקין ולא דופקים ממש, כי לא באו דרך מלחמה, מה שאין כן בסדום כתיב (בראשית, י"ט, ט') "ויגשו לשבור הדלת", ע"כ לשונו, לפי זה יש לפרש ג"כ תיבת מתייהדים שהיא מבנין התפעל, שהיו מתדמים רק במלבושיהם ליהודים, והטעם כי נפל פחד היהודים עליהם, שוב שמעתי מידיד נפשי מורנו הרב חיים הנקרא מאמאן הי"ו שכיוונתי בזה לדעת מורנו הרב שלמה אלקבץ זצ"ל בספר מנות הלוי, שש לבי, עכ"ל התורה וחיים, ובה יש ליישב הקושיא הנ"ל, ונפלא. [-ראיתי מביאים בשם הגר"ח קניבסקי זצ"ל שכתב לדייק הלשון "מתייהדים", ולא מתגיירים, דהכונה בזה שלא באמת התגיירו הם ממש, אלא שעשו עצמם כיהודים מפני מראית העין מחמת הפחד, ובאמת שברש"י (כאן) פירש, מתייהדים מתגיירים, והוא לכאורה שלא כדברי הגר"ח הנ"ל-].

תורה וחיים - רבי ישמ"ח עובדיה

הטעם שלא הסכים מרדכי להשתחוות להמן

ענין מרדכי שלא רצה להשתחוות להמן והיה הסיבה להכניס את ישראל בסכנה גדולה ועצומה כתב האר"י ז"ל שהסיבה היא שמרדכי הוא יעקב והמן הוא עשיו, ועל מה שהשתחוה יעקב לעשיו נענש כנודע לבן מעם מרדכי עצמו בעת ובעונה הזאת.

דינים ומנהגים - רבי יהודה טולידאנו

ענהגים ועקוריהם

מנהגי יהודי מרוקו וטעמיהם

מנהגי חג פורים בקרב יהודי מרוקו

קריאת התורה

י'. ביום פורים קוראים בתורה פרשת ויבוא עמלק, ובכדי להשלים י' פסוקים, הקהל היו אומרים בקול את הפסוק האחרון, 'ויאמר כי יד על כס יה וגו', והש"צ חוזר עליו מתוך הס"ת. [נהג בחכמה (או תי"ו, עמ' רל"ט), והוא כפסק מרן בשו"ע (סי' תרצ"ג)].

סעודת פורים

י"א. היו מפזמים הפזמון הידוע שחיברו הרה"ג עמרם אלבאז זצוק"ל, וכל זאת בכדי לעורר הרגשות הניסים והנפלאות שעשה עמנו ה' יתב' בימים ההם בזמן הזה. [נהגו העם, (פורים, עמ' קס"ב)].

י"ב. נהגו לאכול לביבות ממולאים בבשר או בשקדים בפורים, והביאו כמה טעמים למנהג זה. [נהגו בחכמה (או' פ"א, עמ' קס"ד)].

י"ג. נהגו להרבות בכל הבתים בשמחה ומשתה ומתנות רבות. [אוצר המכתבים (ח"ב, אלף כ"ה)].

נתינת מעות בפורים

י"ד. נהגו שהאבות נותנים לבניהם הקטנים, מעות ומגדנות וממתקים, מכמה וכמה טעמים. [נהגו בחכמה (או' פ"א, עמ' קס"ג), והביא שמנהג זה יסודותיו כבר בהררי קודש בס' חמדת ימים (ח"ב, דף ע"ד בענין פורים), שהביא דברי המדרש עיי"ש].

נתינת מעות אפי' לגויים

ט"ו. נהגו לתת מעות לכל מי שפושט יד ואפילו לגויים, (מפני דרכי שלום), ובכדי שלא להפסיק בנתינת הצדקה באמצע קריאת ס"ת, או המגילה, נהגו שאחר החזרה היו הציבור יושבים והעניים היו נכנסים מבית הכנסת לחבירתה, ולפעמים נמשכה הפסקה זו זמן רב. [נהגו העם, (פורים, עמ' קס"ב), אלא שבנוהג בחכמה (פורים, עמ' קס"ג), קצת פקפק במנהג זה יעו"ש].

לקרוא לנולד בפורים בשם מרדכי

ט"ז. נהגו שלנולד בפורים קראו שמו מרדכי על שם מרדכי היהודי. [נהגו בחכמה, (עמ' קצ"ח), וציין להתשב"ץ (ח"ג סי' ח') שהביא מנהג זה].

תחפושות ומיני שחוק

י"ז. עושים כל מיני שחוק בפורים, ובכלל זה נהגו לשנות המלבושים באופן שכל רואיהם לא יכירו אותם [נהגו העם, (עמ' קס"ז), והוסיף שמנהג זה הביאו כבר המהר"י מינץ בתשובותיו (סו' סי' ט"ו), וכעני"ז כתב ג"כ ר' אליהו בן גייג (זה השולחן, פורים, סי' ל"ח, ס"ט), וז"ל, 'נהגו כאן דיש מן בני אדם שלובשים ביום פורים הפרצופים, גם גבר לובש שמלת אשה, ואשה כלי גבר, וכן בכמה מקומות', [אמנם ראה בס' דברי שלום ואמת (ח"ד עמ' 157) שיצא חוצץ נגד מנהג זה וכדלהלן, והוסיף שבמרוקו כלל לא נהגו כן, והגר"ד עובדיה הביא מנהג זה מחכמים אשכנזים, ואינו מנהג מרוקו, וראה עוד בשו"ת מים חיים (ח"א, סי' צח"ר)].

במדור זה העוסק בבירור מנהגים נקדישו לבירור הלכות ומנהגי פורים שנהגו יהודי מרוקו.

פיוטים הנאמרים בשבת זכור

א'. בשבת זכור נהגו לומר פיוט "מי כמוך" הנדפס בסידורים, ובמקומות מסוימים במרוקו לפני אמירתו היה המנהג להתחיל בשיר שחות שחיבר הרב שמואל אלבאז מפאס. [נהגו העם, (פורים, עמ' ק"ס), נהגו בחכמה (עמ' רמ"ב), וראה בס' יד סופר (ח"ב, סי' ד') שציין לכמה ספרים שהאריכו מתי יש לומר פיוט זה]. מחצית השקל

ב'. נהגו לתת מחצית משקל ממש, מבלי להתייחס למחיר של 1 גרם כסף נקי, וגם מבלי להתייחס לקנות מיד הגבאי מטבע כסף ולתת תמורתו. [נהגו העם, (פורים, עמ' קס"ב), וס' עצי המערכה (מערכת ז'), ונתיבות המערב (חג פורים או' ו')].

פולים במוצאי תענית אסתר

ג'. נהגו לעשות תבשיל מפולים לאוכלו בצאת צום תענית אסתר, זכר לאסתר שאכלה זרעונים בבית אחשוורוש. [נהגו בחכמה (או' פ"א, עמ' קס"ב)].

פורים שחל במוצ"ש

ד'. נהגו שאם חל פורים במוצ"ש אומרים ויהי נועם וגו' עד ואראהו בישועתי, ומבדילין, ואח"כ קוראים את המגילה. [נהגו העם, (פורים, עמ' קס"א), שכן מצא למוהר"ש אבן צור בסידור התפילה שלו, שכתב שכן כתבו המוהריב"ץ, והר"ש אבן דנאן בגליון האבודרהם שלו, ושכ"כ ג"כ בס' מועד לכל חי (סי' ל"א, או' ע"ח), והכה"ח (סי' תרצ"ג, או' ט' ו'), והיה בידם לסימן חק"ה הק"ם - חנוכה קודם הבדלה, הבדלה קודם מגילה. וראה עוד בס' מנחות שלום (ח"ז, סי' ו')].

קריאת המגילה לנשים

ה'. יש שנהגו שלא לברך על קריאת המגילה לנשים, ויש שנהגו לומר לאשה לברך בעצמה, ויש שנהגו שמברך הקורא את המגילה. [נתיבי עם, (סי' תרפ"ט), ונהגו העם (פורים, עמ' קס"א)].

ו'. הרבה נשים נהגו לשמע מגילה רק בלילה, וביום לא נהגו לשמוע, מחמת שהיו טרודות בסעודת פורים ובמשלוחי המנות. [ראה על מנהג זה בארך בכותר "משנת חכמים"]].

פיוטים אחר קריאת המגילה

ח'. נהגו שאחר ברכות המגילה היו אומרים, 'ארורה זרש וושת'י. [נהגו העם (פורים, עמ' קס"א), וזהו כדעת מהר"א אזולאי בהגהות כ"י שהביא הברכ"י (סי' תר"ץ, או' י')].

מנהג הנשים להתעורר בהשכמה

ט'. נהגו הנשים הזקנות להתעורר ולעורר בנות הבית בהשכמה ביום פורים עם עלות השחר להסתרק, והיו אומרות שבאותו הזמן הסתרכה אסתר, ונהרות שלא לאחר, כי אז היתה סורקת ושתי. [נהגו העם, (פורים, עמ' קס"א), והוסיף שאפשר ששורש המנהג נתייחד עפ"י מאי דאמרי' במס' יומא (כ"ט). שאסתר נמשלה לאילת השחר].